

PROKURATUUR

Justiitsministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 Tallinn

Teie: 03.07.2024 nr 8-1/5240-1

Meie: 21.08.2024 nr RP-1-6/24/1337

Arvamus kriminaalmenetluse seadustiku, riigilõivuseaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse (kohtumenetluse optimeerimine) eelnõule

Lugupeetud justiitsminister

Prokuratuur tänab Teid võimaluse eest anda arvamus kriminaalmenetluse seadustiku, riigilõivuseaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõule, millega sätestatakse omaksvõtt faktiliste asjaolude tuvastatuks lugemise alusena; täpsustatakse kaitsja vahetamist käsitlevaid sätteid ja kohtule antakse võimalus määrata asenduskaitsja ka sellisele isikule, kel küll on kaitsja, kuid kes kaitsjaid vahetades või väga hõivatud kaitsjat palgates menetlust venitaks; laiendatakse kohtuliku arutamise võimalusi olukorras, kus süüdistatav kohtust kõrvale hoiab; piiratakse määruskaebuste esitamise võimalust neis olukordades, kus määrust saab tõhusalt vaidlustada ka kriminaalasja lõpplahendi peale kaevates, kui määruskaebemenetlus kriminaalasja menetlemist põhjendamatult venitaks; täpsustatakse, kuidas peaks käima kohtumenetluse poolte vahel tõendite kättesaadavaks tegemine, et vähendada üllatusi menetluses; tuuakse vaidlused tõendi lubatavuse üle kohtulikku eelmenetlusse, et vähendada igaks juhuks liiaselt tõendite esitamist; täpsustatakse risküsitluse reegleid, et vältida vaidlusi küsitlusjärjekorra üle ja muuta risküsitlus sujuvamaks; antakse kohtule võimalus sekkuda esemelite tõendite avaldamise protsessi, kui pool on tõendi avaldamiseks valinud ilmselgelt ebaotstarbeka viisi; antakse pooltele võimalus kohtuasjas enne kohtuvaidlusi esitada kohtule kirjalikke seisukohti, mida ei ole vaja kohtus suuliselt ette lugeda; avardatakse võimalusi tsiviilhagi kriminaalasjas läbi vaatamata jätmiseks ja tsiviilkohtumenetlusse suunamiseks, et vältida olukordi, kus süüküsimuse lahendamine takerdub keeruliste ja mahukate või selgelt põhjendamatute tsiviilvaidluste taha; korrastatakse lühimenetluse reegleid, et vältida iseenesest lühimenetluseks sobivate asjade sattumist üldmenetlusse.

Prokuratuur tervitab eelnõud, mille põhiline eesmärk on muuta menetlusressursi kasutamine kriminaalkohtumenetluses otstarbekamaks, samas ohtu seadmata inimeste põhiõigusi ja tõkestada menetluse pahatahtlikku venitamist. Prokuratuur pooldab menetlusseaduse eelnõus reguleeritud kriminaalmenetluse kiirendamise ettepanekuid. Seejuures leiab prokuratuur, et eelnõus märgitud põhimõtete järgimine kohtuvaidlustes lühendaks oluliselt kohtumenetluste ajakulu. Nii eeldab kehtiv kohtupraktika kohtuvaidluste pidamist suuliselt, kõigi menetlusosaliste osavõtul. Praktikas on eelnev muutnud keerukaks kohtuistungite planeerimise – mahukates menetlustes kulub kohtuvaidlustele päevi, samal ajal on istungipäevade korraldamise eelduseks nende kooskõlastamine kõigi menetlusosalistega.

RIIGIPROKURATUUR

Wismari 7 / 15188 TALLINN / 694 4400 / info@prokuratuur.ee / www.prokuratuur.ee
Registrikood 70000906

Eeltoodu kulutab nii kohtu ressursi (kohus ning ka rahvakohtunikud peavad saalis viibima kõikidel istungipäevadel) kui ka menetluspoolte ajaressursi. Eelnõu lahendab nimetatud probleemi. Eelnõus pakutud lahenduse positiivseks küljeks on seegi, et kohtuvaidluste läbiviimine kirjalikult võimaldaks menetlusosalistel oma seisukohti vastaspoole argumentidele kujundada tööpäeva planeerimise osas senises paindlikumalt, andes võimaluse repliikideks valmistuma hakata juba kohtuvaidlusteks planeeritule eelnevalt.

1. Eeluurimiskohtunike tööjaotus. Prokuratuur on seisukohal, et eelnõus plaanitav eeluurimiskohtunike töö korraldamine selliselt, et Harju Maakohtu tööpiirkonda jäävaid eeluurimisasju lahendavad Pärnu Maakohtu eeluurimiskohtunikud ja Pärnu omi Harju eeluurimiskohtunikud ning Viru Maakohtu eeluurimisasju lahendavad Tartu Maakohtu eeluurimiskohtunikud ja Tartu omi omakorda Viru eeluurimiskohtunikud ei ole kindlasti kohtumenetlust optimeeriv lahendus. Prokuratuur leiab, et asjaolu, et kohtute ülesehitus (milline ei võimalda vastavalt töökoormusele paindlikult korraldada kohtunike kohtade ümberjagamist) ei ole reaalse eluga kooskõlas, on jäänud ajale jalgu, ei saa õigustada kriminaalmenetluse seadustiku vahendusel töökorralduslike küsimuste lahendamist. Ja seda veel enam kohtueelse menetlejale töö planeerimist ja selle tegemist oluliselt kahjustades (eeluurimiskohtuniku pädevuses on kohe plaanitavate jälitustoimingute tegemiseks, edasilükkamatul juhul toimingute tegemiseks lubade andmine jne ehk toimingute tegemisteks lubade andmine, millised on ajakriitilised). Prokuratuur on seisukohal, et kavandatavas muudatuses väljendub tegelikult riigi haldussuutmatust, mida püütakse parandada kohatu ja kriminaalmenetluses osalevate teiste osaliste huve, tööd, asjaajamist kahjustava meetme rakendamisega.

Prokuratuur on seisukohal, et eeluurimiskohtunike piirkondade muutmine on ebamõistlik ka eeluurimiskohtuniku töö sisu arvestades. Jaotades laiali kirjalikus menetluses vara arestimise taotlused võib tõesti töökoormust Harju Maakohtus leevendada (prokuratuuril puuduvad andmed, et sarnast töö ülekoormust võiks täheldada Tartu ja Viru Maakohtute töökorralduses), kuid pakutud muutus ei puuduta üksnes vara arestimise teemasid, mille lahendamist saab pisut ajatada ja, kus kirjalik menetlus on kohane. Kirjeldatud lahendust pakkudes on ära unustatud suur hulk muid eeluurimiskohtuniku tööülesandeid, kus ei saa piirduda üksnes kirjalike materjalide läbivaatamisega, kus on vaja suhelda menetleja/prokuröriga, kus peab nägema kannatanut või tunnistajat, et hinnata nende ütluste usaldusväärsust jne, ja mida ei saa teha videosilla vahendusel. Prokuratuur näeb suuri probleeme riigisaladusega kaetud materjalide saatmisel failivahetusprogrammide kaudu jälitusandmete salastatuse konfidentsiaalsuse tagamises. Prokurör ja menetleja, kes vastutab riigisaladusega kaetud materjalide käitlemise eest, sunnitakse kulutama aega sõitude peale eeluurimiskohtuniku juurde. Sellega kaasneb peale aja- ka sõidukulu. Sarnaselt aja- ja sõidukulu tekitatakse nt lähenemiskeelu seadmise teema arutelu korraldamisega kohtus, ütluste deponeerimisel jne.

Prokuratuur leiab, et kavandatav muutus kohtumenetlust ei optimeeri. Videosilla vahendusel suhtluse korraldus võib mõne töökorraldusliku küsimuse lahendada, kuid igal juhul toob tööpiirkondade asukoha muutus kaasa ajalisa, seda nt juba ainuüksi prokuröri/menetleja või menetlusosalise sihtkohta ja tagasi sõitmise tõttu. Niisiis peab riik arvestama täiendavate menetluskuludega, lisaks ka ametkondlike lisakulude tekkimisega.

Suuremas plaanis kahjustab aga eeluurimiskohtuniku asukoha muutus raskesti avastavate kuritegude menetlust tervikuna, sest menetlejal ja prokuröridel on oluliselt raskendatud eeluurimiskohtunikult tõendite kogumiseks kiirelt lubade saamise võimalused.

RIIGIPROKURATUUR

Wismari 7 / 15188 TALLINN / 694 4400 / info@prokuratuur.ee / www.prokuratuur.ee
Registrikood 70000906

Prokuratuur teeb ettepaneku kaaluda alternatiivina eeluurimiskohtunike määramisele teiste kohtute tööpiirkondadest pelgalt lahendust, kus ringkonnakohtu esimeestel tekib võimalus rakendada mõne maakohu töökoormuse tõusul või ettenähtavalt pikaajaliste (ja mitmete eeluurimiskohtunike kaasamist vajavate) menetluste läbiviimiseks täiendavaid eeluurimiskohtunike teise kohtu tööpiirkonnast, mitte aga sisuliselt vahetada kohtute tööpiirkondi. Samuti märgib prokuratuur, et eeluurimiskohtunike määramine nn peegelpildi põhimõttel võib märkimisväärselt mõjutada prokuratuuri ressursikulu.

2. Toimiku juurde võetud materjalidest kaitsjale koopia tegemine. Prokuratuur märgib lisaks, et eelnõuga tekib prokuratuurile kohustus kohtueelse menetluse lõpuleviimise järel anda kaitsjale üle koopia kõigist menetluse raames tehtud tõmmistest. Kuigi eelnõu kohaselt ei tehta koopiat tõmmisest kaitsjale KrMS 12 lg 1 sätestatud alustel, võib sellise aluse tuvastamine märkimisväärselt tõsta prokuratuuri töökoormust. Nii saab üheselt määratleda seda, kas andmed võivad ohustada elu, tervist, eraelu puutumatust jms sisuliselt vaid andmete põhjaliku sorteerimisega. Digitaalsel kujul kriminaalasja juurde võetud andmetest koopia tegemine ei pruugi olla tehniliselt ebaproportsionaalselt keerukas, küll on kaasaegsete kõvaketta vm andmekandjate tõmmiste maht mõõdetav gigabaitidega eeldades seega tuhandete või sadade tuhandete eraldiseisvate failidega tutvumist. Prokuratuur teeb seega ettepaneku anda prokuratuurile luba jätta kaitsjale sellistest andmetest koopia üle andmata ka juhul, kui sellisest koopiast eraldiseisvate kaitstud andmete eristamine/sorteerimine on tehniliselt ebaproportsionaalselt keerukas või ajamahukas.

3. Jälitustoimingutega kogutud andmete kaitsjale tutvumiseks esitamine. Eelnõu kohaselt tutvustatakse kriminaaltoimiku tutvustamisel kaitsjale ka kogu jälitustoimingutega kogutud teavet. Seejuures pannakse prokuratuurile kohustus eraldada andmekogumist teave, mida tutvustada ei saa. Kehtivas menetluspraktikas tutvustatakse kogu jälitustoimingutega kogutud teavet kaitsjale vaid sellekohase taotluse esitamisel, mitte igakordselt. Seetõttu tuleb KrMS-i muudatusega arvestada ka prokuratuuri ressursivajaduse kasvamisega.

4. Tehisaru vahendusel tõlkimine. Prokuratuur teeb ettepaneku reguleerida kriminaalmenetluse keele sätte all ka tehisaru vahendusel tõlkimine. See võimaldaks riigi ressursse tõlkide kaasamiselt kokku hoida.

5. Kohtuistungil kinniseks kuulutamine riigi julgeoleku või avaliku korra kaitsmiseks. Prokuratuur teeb ettepaneku lisada KrMS §-s 12 loetletud kohtuistungil kinniseks kuulutamise alustele täiendavalt võimalus kuulutada kohtuistungid kinniseks riigi julgeoleku või avaliku korra kaitsmiseks (ettepanekut toetab ka Kaitsepolitseiamet).

Kõnealuseks on tõusetunud praktikas vajadus riigi julgeolekuga seotud kohtumenetluste läbiviimisega olukordades, kus kohtule esitatava tõendusteabe kogumis ei ole KrMS § 12 lg-s 1 loetletud teavet (nt riigisaladuse või salastatud välisteabega kaitstud teavet) ning välistatud võib olla alus kohtumenetluse kinniseks kuulutamiseks ka õigusemõistmise huvides. Eelkõige on tegemist olukordadega, kus konkreetse tõendi (või tõendikogumi) uurimine avalikul istungil ei ohustaks küll edasist tõendite kohtulikku uurimist, ega mõjutaks uuritud tõendi lubatavust. Samas ei ole välistatud olukorrad, kus konkreetsete tõendite avalikuks saamisel on võimalik teha selgeid järeldusi julgeolekuasutuste töö kohta või saab konkreetsete tõendite endi uurimise ja esitamise läbi avalikul istungil riigi julgeolekut või avalikku korda negatiivselt mõjutada (kasvõi läbi võimaluse esitada süüdistatava poolt kohtuistungil üleskutseid massirahutuste alustamiseks, riigivastaseks tegevuseks vms).

RIIGIPROKURATUUR

Wismari 7 / 15188 TALLINN / 694 4400 / info@prokuratuur.ee / www.prokuratuur.ee
Registrikood 70000906

Nii TsMS kui ka KrMS nimetavad kohtuistungi avalikkuse piiramise alusena sõnaselgelt ka õigusemõistmise huve. TsMS § 38 lg 2 kitsendab alust mõnevõrra, nähes ette, et kohtuistungi võib kuulutada kinniseks kas siis, kui on tegu „objektiivse õigusemõistmise ilmse ohustamisega“ või kui kinnises menetluses on oluliselt suurem võimalus veenda pooli lõpetama menetlus kompromissiga või neid muul viisil lepitada. KrMS § 12 lg 1 p 4 põhiseaduslikku alust küll ei kitsenda, kuid täpsustab, et õigusemõistmise huvi kohtuistungi kinniseks kuulutamisel võib seisneda ka kohtu, kohtumenetluse poole ja tunnistaja julgeoleku tagamise vajaduses. Tuleb mõnda, et kinnise kohtuistungi taotlustesse õigusemõistmise väidetavates huvides kõigil muudel julgeoleku tagamisega mitteseotud kaalutlustel tuleks suhtuda kriitiliselt põhjusel, et üldiselt on ja peaks olema õigusemõistmise huvides just nimelt avalik kohtuistung (PS kommentaarid).

KrMS § 12 lg 1 p 4 sätestab, et kohus võib kohtuistungi kuulutada osaliselt või täielikult kinniseks õigusemõistmise huvides, sealhulgas juhul, kui kohtuistungi avalikkus võib ohustada kohtu või kohtumenetluse poole või tunnistaja julgeolekut. RKKKm nr 1-17-9149/626 punktis 14 on kriminaalkolleegium selgitanud, et õigusemõistmise huvides võib kohtuistungi kinniseks kuulutada vaid nendel juhtudel, kui ilmnevad erandlikud asjaolud (nt julgeoleku tagamise vajadus). Sama määruse punktis 15 on kolleegium lisanud järgnevat: „Tõsiasi, et KrMS § 12 lg 1 p-s 4 on eraldi nimetatud kohtu, kohtumenetluse poole või tunnistaja julgeoleku ohustamine, ei tähenda samuti, et sellega õigusemõistmise huvid piirduvadki. Sellele viitab otsesõnu sättes kasutatud sõna „sealhulgas“.“. Eeltoodust võib järeldada, et KrMS § 12 lg 1 p 4 loetelu ei ole ammendav ning on võimalik tõlgendada laiemalt sõltuvalt kriminaalasja iseloomust ja õigusemõistmise huvide vajadusest. Seega pole KrMS § 12 lg 1 p 4 prokuratuuri hinnangul rakendatav kaasustes, mille menetluse käik võib mõjutada riigi julgeolekut või avalikku korda laiemalt.

Erinevalt KrMS-ist, näeb juba kehtiv TsMS ette võimaluse kohtumenetluse avalikkust piirata muu hulgas ka julgeoleku või avaliku korra kaitseks (TsMS § 38 lg 1 p 1 kohaselt kuulutab kohus menetluse või osa menetlusest omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks, kui see on ilmselt vajalik riigi julgeoleku või avaliku korra tagamiseks, eelkõige riigisaladuse või salastatud välisteabe hoidmiseks või asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitseks). TsMS-i kommentaaride kohaselt leitakse, et TsMS § 38 lg 1 p 1 puhul saab eristada menetluse või selle osa kinniseks kuulutamist formaalselt seadusega kaitstud riigisaladuse, salastatud välisteabe või asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitseks ning ulatuslikumat võimalust kuulutada menetlus kinniseks riigi julgeoleku või avaliku korra tagamiseks.

Sama seisukohta toetab ka EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatu: konventsioon näeb ette igäühe õiguse oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral avalikule asja arutamisele ning kohtuotsuse avalikule kuulutamisele, lisades, et ajakirjanikke ja üldsust võidakse siiski demokraatlikus ühiskonnas eemaldada kas kogu või osast protsessist kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides või kui seda nõuavad alaealise huvid või osapoolte eraelu kaitse, või erilistel asjaoludel, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, ulatuses, mis on kohtu arvates vältimatult vajalik.

Oluline on seegi, et ka Riigikohus on praktikas jaatanud võimalust seada kriminaalmenetlustele piiranguid olukordades, kus esinevad võistlevad huvid. Nii on Riigikohus nt refereerinud EIK-i seisukohta, mille kohaselt tõendite täies ulatuses vastaspoolele kättesaadavaks tegemine ei ole

RIIGIPROKURATUUR

Wismari 7 / 15188 TALLINN / 694 4400 / info@prokuratuur.ee / www.prokuratuur.ee
Registrikood 70000906

absoluutne kohustus. Samas lahendis märgitu kohaselt võib mis tahes kriminaalmenetluses esineda võistlevaid huvisid, nt riigi julgeolek või vajadus kaitsta tunnistajaid kättemaksu eest või hoida saladuses politsei meetodeid kuriteo uurimisel, mida tuleb arvestada süüdistatava õiguste vastukaaluna. Mõnes asjas võib olla vajalik varjata kaitse eest teatud tõendeid, et kaitsta teise isiku põhiõigusi või olulist avalikku huvi. Poolte õigust saada juurdepääs tõenditele ja selle vastu rääkivaid argumente tuleb omavahel kaaluda. Juhul kui piirang on tingimata vajalik, peab poole õiguse riive olema tõhusalt tasakaalustatud kohtu kontrollivõimalusega. (EIK 06.03.2012, Leas vs. Eesti, p-d 77-78; viidatud Van Wesenbeeck vs. Belgia, p 68; 25.07.2019, Rook vs. Saksamaa, p-d 58-59.) Prokuratuur leiab, et eelnev seisukoht toetab ka võimalust piirata kohtuistungit avalikkust.

6. Omaksvõtu instituut. Omaksvõtu instituudi osas peab prokuratuur kohaseks rõhutada, et süüdistatava poolt mingite faktiliste asjaolude omaksvõtt peaks kohtuni jõudma esimesel võimalusel kaitseaktis. Seega peaks olema kaitseakti kohustuslikuks osaks vastava asjaolu sisuline kinnitus või siis selle puudumise ära märkimine. Nii oleks kohtul eelistungit planeerides selge, millega tuleks või ei tuleks sellel tegeleda. Selliselt oleks ka võimalik rääkida kohtumenetluse optimeerimisest.

7. Esimese astme kuriteod ja kriminaalkaristus. Prokuratuur lisab omalt poolt kohtumenetluse optimeerimise kontekstis, et mitte kõikide I astme kuritegude toimepanemisega ei pea vältimatult kaasnema kriminaalkaristus, seadusandja võiks näha ette laiemad võimalused menetluse lõpetamiseks otstarbekusest. Prokuratuur peab siinjuures kohasemaks tegeleda konkreetsete KarS-i koosseisudega ning kaaluda seda, ega mõnda I astme kuritegu pole alust käsitleda hoopis II astme kuriteona.

8. Rahvakohtunike instituut. Prokuratuur teeb ettepaneku tõsiselt kaaluda kohtumenetluse optimeerimise kontekstis rahvakohtunike instituudist loobumist. Prokuratuuril puuduvad andmed selle kohta, et rahvakohtunike kaasamine I astme kuritegude arutelule oleks kohtu tööle lisaväärtust loonud või tööd kiirendanud. Näiteid aga selle kohta, et rahvakohtunike vahetus on kohtumenetluse aega venitanud, formaalselt lisatööd tekitanud, on küll.

9. Seadustiku täiendamine. Lisaks peab prokuratuur vajalikuks juba selle eelnõuga täiendada seadustikku järgmiste senist praktikat parandavate muudatustega.

9.1. Täiendada eelnõud KrMS § 202 lõikega 1¹, andes võimaluse teatud juhtudel lõpetada menetlus otstarbekusest ka ilma kahtlustatava nõusolekuta. Selline põhimõte oli ka varasemalt Vabariigi Valitsusele esitatud (vt Justiitsministeeriumi eelnõu nr 8-1/3363), kuid jäi edasises menetluses Riigikogus eelnõust välja. Prokuratuur pakub välja järgneva sõnastuse: „(1¹) Ilma kahtlustatava või süüdistatava süüle viitamata ja talle kohustusi panemata võib prokuratuur ilma kahtlustatava või süüdistatava nõusolekuta taotleda, et kohus käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud tingimustel kriminaalmenetluse lõpetaks. Kahtlustataval või süüdistataval on õigus lõpetamise määruse kättesaamisest alates viieteistkümne päeva jooksul taotleda, et kohus menetluse uuendaks.”.

Lisaks tuleb muuta paragrahvi 202 lõiget 7: „(7) Kui kriminaalmenetluse esemeks on teise astme kuritegu, mille eest karistusseadustiku eriosa ei näe karistusena ette vangistuse alammäära või näeb karistusena ette ainult rahalise karistuse, võib käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 1¹ sätestatud alustel kriminaalmenetluse lõpetada ja lõikes 2 ettenähtud kohustused

määrata prokuratuur. Lõpetatud kriminaalmenetluse võib prokuratuur käesoleva paragrahvi lõikes 1¹ ja 6 sätestatud alustel oma määrusega uuendada.“.

Eelnõuga lisatakse KrMS § 202 lõike 1¹ näol täiendav kriminaalmenetluse lõpetamise alternatiiv, mille kohaselt võib menetluse teise astme kuritegudes avaliku huvi puudumise korral lõpetada ka ilma isiku nõusolekuta, kui talle kohustusi ei panda ning tema süüle ei viidata. Sisuliselt ütleb menetleja loodava menetluse lõpetamise aluse puhul kriminaalmenetlust lõpetades järgmist: isegi juhul, kui menetletav tegu oleks tõendatud, vastaks kuriteokoosseisule ja oleks õigusvastane ning süüline, oleksid isiku süü ja avalik menetlushuvi sedavõrd väikesed, et poleks vaja isikut karistada. KrMS § 202 lg 1 ja uue loodava menetluse lõpetamise aluse suhe peaks olema selline, et viimasega saaks lõpetada menetluse n-ö kõige ebaolulisemate süütegude puhul. Seetõttu võiksid loodava aluse kohaselt lõpetamisele kuuluda menetlused, milles avalik menetlushuvi on nii väike, et see ei õigusta ka tõendite kogumist ning tervikliku menetluse läbiviimist. Sätet saaks rakendada ka nende kahtlustatavate suhtes, kes on Eestis toimepannud kuriteo, mis teistes riikides seda ei ole, kuid kahtlustatav on Eestist lahkunud (nt joobes juhtimine ei ole Ukrainas kuritegu). Nende isikute suhtes ei saa menetlust lõpetada ja senise praktika kohaselt lihtsalt ootavad aegumistähtaja saabumist. KrMS § 202 lg 1 puhul tuleb siiski terviklik menetlus läbi viia ning tõendada ka kahtlustatava süü ning hinnata selle suurust, kuid eriti väikese avaliku menetlushuviga kuritegude puhul ei pruugi see olla mõistlik ega proportsionaalne. Menetluse lõpetamise protsess toimub loodava aluse korral sarnaselt KrMS § 202 lg-s 1 sätestatud alusele: menetluse lõpetamise üle otsustab kas kohus või KrMS § 202 lg 7 alusel prokuratuur. Kuna lõpetamine toimub isiku nõusolekuta, peab tal olema õigus määrust vaidlustada ja taotleda uuendamist.

9.2. Käesoleva eelnõuga muudetakse muuhulgas ka KrMS § 228, mistõttu teeb prokuratuur ettepaneku muuta § 228 lõiget 6, et vältida topeltmenetlusi prokuratuuris ja kohtus. See ettepanek on olnud ka varsemalt (vt eelnõu 367 SE), kuid Riigikogu valimiste tõttu jäi menetlusest välja. Seega esitab prokuratuur selle uuesti järgmises sõnastuses: „(6) Kui käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud kaebuse lahendamise ajaks on prokuratuur süüdistusakti käesoleva seadustiku § 226 kohaselt kohtusse saatnud, edastatakse kaebus kriminaalasja arutavale kohtule.“.

9.3. Aastaid on praktikas probleeme tekitanud osade kohtunike tõlgendus, et kiirmenetlust saab kohaldada vaid vahetult peale kuriteo toimepanemist, kuigi KrMS § 256¹ sellist piirangut ei sätesta. Kahjuks ei ole andnud tulemust ka prokuratuuripoolsed vaidlustused, sest kriminaalasja tagastamist ei saa edasi kaevata (viimati nt 1-23-6998). Sel aastal käivitus täisdigitaalse kiirmenetluse pilootprojekt, mistõttu on prokuratuuri soov kõrvaldada võimalikud õiguslikud takistused selle riigile majanduslikult kasuliku menetlusliigi rakendamise teelt. Seega pakub prokuratuur välja järjekordse § 256¹ lõike 1 muudatuse: „(1) Kui isik on kahtlustatav teise astme kuriteos, mille tõendamiseseme asjaolud on selged ja mille kohta on kogutud kõik vajalikud tõendid, võib prokuratuur kohtult taotleda kriminaalasja lahendamist kiirmenetluses. Taotlus esitatakse 48 tunni jooksul alates isiku kahtlustatavana ülekuulamisest olenemata kuriteo toimepanemise ajast või isiku kahtlustatavana kinnipidamisest.“.

9.4. Ühtlasi teeb prokuratuur ettepaneku muuta KrMS § 126¹ lg 5 sõnastust hetkel kehtiva sõnastuse („Jälitustoiminguid tehakse vahetult nii käesoleva seadustiku § 126² lõikes 1 nimetatud asutuste kui ka nende hallatavate asutuste ja jälitustoimingute tegemiseks volitatud asutuste, allüksuste ja töötajate kaudu, samuti politseiagentide, variisikute ja salajasele koostööle kaasatud isikute kaudu.“) asemel järgnevalt: „Jälitustoiminguid tehakse vahetult nii

käesoleva seadustiku § 126² lõikes 1 nimetatud asutuste kui ka nende hallatavate asutuste ja jälitustoimingute tegemiseks volitatud asutuste, allüksuste ja töötajate kaudu.“.

Prokuratuur tugineb ettepaneku tegemisel korduvatele uurimisasutuste märkustele kõnealuse sätte tõlgendamise küsimuses. Uurimisasutuste esindajad on õigesti märkinud, et hetkel kehtiva KrMS § 126¹ lg 5 sõnastuse puhul on sättes tarbetult korratud põhimõtet, mille kaudu toimub jälitustoimingute tegemine vahetult nii järelevalveasutuste, nende volitatud asutuste, allüksuste ja töötajate kaudu. Praktikas toimub ka politseiagentide, variisikute ja salajasele koostööle kaasatud isikute kaasamine jälitustoimingutesse siiski nii vahetult järelevalveasutuste kaudu, kuid ka järelevalveasutuste volitatud asutuste jt eelviidatud sättes nimetatud üksuste ja isikute kaudu. Ei politseiagentidel, variisikutel, ega ka salajasele koostööle kaasatud isikutel eraldiseisvat KrMS §126³ tulenevat õigust iseseisvalt KrMS loetletud jälitustoiminguid läbi viia ei ole – eelviidatud isikud saavad jälitustoimingutes osaleda vaid järelevalveasutuste poolt koordineeritult ja hallatult.

10. Täiendavad märkused. Eelnõu punktiga 42 tunnistatakse kehtetuks KrMS § 137 lõige 5, kuid kehtivas seaduses sellist lõiget ei ole.

Eelnõu punktiga 56 muudetakse KrMS § 154 lõiget 3, kus punktis 11 on loetletud mh riiklikut sõrmejälgede ja DNA-registrit, mida sellisel kujul enam ei ole. Õige oleks sõnastada punkt 11 järgmiselt: „andmekogusse ABIS ja riiklikusse süüteo menetluse biomeetria registrisse kantud andmete loetelu;“.

Eelnõu punktiga 71 muudetakse KrMS § 224 lõiget 3, kus sätte viimasest lausest on puudu kolmas isik (vt KrMS § 40-2 lg 1 p 4). Ühtlasi teeb prokuratuur ettepaneku täiendada eelnõud KrMS § 224 lõike 2 muudatusega, kuhu samuti lisada kolmas isik. Seni on prokuratuur kaebusi lahendades viidanud seadusandja veale ning võimaldanud neil ikkagi toimikutega tutvuda.

Eelnõu punktiga 92 soovitakse jätta KrMS § 239 lõike 2 punkti 1 sõnastusest välja mh „188“, kuid seda kehtivas seaduses ei ole. Eelnõu seletuskirjas mainitakse KarS §-i 118, seega on tegemist eksimusega numbris.

Eelnõu punktiga 191 täiendatakse KrMS § 470 lõikega 7, kus pakutud sõnastuses on pärast sõna „määruse“ välja jäänud sõna „peale“.

Prokuratuur toetab kriminaalmenetluse seadustiku, riigilõivuseaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõud ning sellega kohtumenetluse muutmist otstarbekohasemaks, lihtsamaks ja paindlikumaks.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Andres Parmas
riigi peaprokurör